

Situne Dei

Årsskrift för Sigtunaforskning och historisk arkeologi

2020

Redaktion:

Anders Söderberg
Charlotte Hedenstierna-Jonson
Anna Kjellström
Magnus Källström
Cecilia Ljung
Johan Runer

Utgiven av Sigtuna Museum

Ett Sigtuna före staden, fanns det?

Rosanna Jönis

Sedan 1980-talet har synen på Sigtuna som ett kristet maktcentrum, grundat på jungfrulig mark, varit tongivande (ex. Tesch 1990; 2016). När forskningen fokuserades på tiden från stadens grundande och framåt svalnade intresset för att studera ett eventuellt äldre skede. Det finns dock flera tecken på äldre aktivitet i och omkring Sigtuna, så som fornlämningar och föremål vilka sträcker sig ända ner i förromersk järnålder.

Våren 2019 lade jag fram min uppsats med titeln *Sigtuna före staden – En undersökning av äldre föremål från Sigtunas kulturlager* (Jönis 2019) som hade som syfte att studera vad den materiella kulturen från Sigtuna kan berätta om platsen innan staden grundades. I den här artikeln sammanfattar jag mina resultat och resonerar kring ett Sigtuna före staden.

Arkeologiska undersökningar från Sigtuna visar att stadens gatunät grundades omkring 970/980 e. Kr. (Söderberg 2011:19f; 2013:32) och kan ha genomgått en revision kring år 1000 (Tesch 2007b:89). De senaste decennierna har fokus legat på staden och dess grundande på orörd mark. Detta synsätt har varit så tongivande att andra tolkningsmodeller mer eller mindre utgått och idén har gått från att vara en hypotes till att anses vara en vedertagen sanning (Jönis 2019:6f). Ett så snävt perspektiv har inneburit att resonemang kring tecken på ett skede före staden har ansetts ovidkommande och äldre föremål har inte beaktats nämnvärt. Exempelvis har ett förhållningssätt bland grävande arkeologer ofta varit att se äldre föremål som metallskrot ur metallgjutares råvaruförråd (Söderberg, personlig kommunikation).

Dock finns flera indikationer på aktivitet som föregått staden. Ovanför Sigtuna finns en fornborg som vittnar om att närområdet brukats före staden. Sigtunas utmärkta läge på en halvö i Mälaren med uppsikt över de viktiga vattenlederna Håtunaviken och Garnsviken motiverar ett brukande av platsen över lång tid. Att det dessutom finns flera troliga belägg från Sigtunas kulturlager i form av äldre föremål gör att idén om ett Sigtuna före staden är värd att undersöka närmare.

Sigtunas äldre materiella kultur

Av det äldre föremålsbeståndet från Sigtunas kulturlager utförde jag en föremålsanalys på två utvalda föremålskategorier – metallföremål och pärlor. Dessa studerades kontextuellt för att undersöka vad deras rumsliga och kronologiska spridning kan berätta om platsens tidigare funktion (Jönis 2019:8).

Figur 1. Fibula från kvarteret Trädgårdsmästaren 9 & 10 1988–90, fnr 15725, av typ C3/D. Längd 40 mm. Foto: Sigtuna museum.

Metallföremål kan ofta härledas till personliga ting så som dräkt detaljer vilka är möjliga att följa kronologiskt i form och dekor (Drenzel & Henriksson 1990:120). Genom att titta på metallers dekorativa element ansågs potentialen för att finna daterbara paralleller förhållandevis hög. Kronologiska studier är även möjliga på pärlor då dessa förändras över relativt kort tid (Callmer 1997:199f).

Metaller. Efter att ha gått igenom ca 8500 metallfyndposter i Sigtuna museums magasin valdes 42 metallföremål ut som möjliga indikationer på ett äldre skede. Av de 42 metallföremålen är de flesta någon form av dräkt detalj eller smycke med en brukningstid från romersk järnålder till vendel- och vikingatid.

Av de föremål som tydligast visar på ett äldre skede kan nämnas en bronsfibula av *Haraldstedstyp* (fnr SF1961:20) som hittats i kv. Humlegården och som härstammar från romersk järnålder. Denna typ användes även in i folkvandringstid vilket gör den samtida med fornborgen uppe på Trollberget ovanför staden (Zachrisson, manus). Ett spänne från Trädgårdsmästaren 9–10 har, i och med föremålsanalysen, kunnat dateras till övergången mellan romersk järnålder och folkvandringstid; en fibula (fnr 15725) av typen C3/D (jfr Helgesson & Stjernquist 2001:148) (fig. 1). Från Humlegården kommer ett *husbysspänne* från vendeltid (fnr 1552) (jfr Isaksson 2005:182), samt en likarmad fibula (fnr 20) som daterats, genom föremålsanalysen, till ca 550–670 e. Kr. (jfr Stark & Miaris Sundberg 2017:13) (fig. 2).

Från Sigtunas kulturlager finns även två ovalspännen från vendeltid. Dessa mindre varianter av spännbucklor kan dateras till 700–750 e. Kr. (Rundkvist 2010:157) och modellen blev successivt större i övergången till vikingatid (Rundkvist 2010:128). Det ena

Figur 2. Likarmad fibula från kvarteret Humlegården 3 2008, fnr 20. Längd 32 mm. Foto: Sigtuna museum.

Figur 3. Ovalsparne från kvarteret Urmakaren 1 1990–91, fnr 1815, typ N1e. Längd 40 mm. Foto: Sigtuna museum.

Figur 4. Ovalsparne från kvarteret Professorn 4 1996, fnr 5926, typ SPU. Längd 44 mm. Foto: Sigtuna museum.

ovalsparnet (fnr 1815) hittades i Urmakaren 1 och liknar typ N1e (jfr Rundkvist 2010:141) (fig. 3), det andra (fnr 5926) kommer från Professorn 4 och påminner om typ SPU (jfr Rundkvist 2010:134) (fig. 4).

Från Trekanten, i hörnet på tomten vid gatorna Nicolai gränd (tidigare Klockgatan) och Stora gatan, hittades under vattenledningsgrävning 1925 en spännbuckla (fnr SF 417:i) av typ P51 (jfr Jansson 1985:69). Typen är väl representerad i Birka och paralleller finns bl.a. i grav 823 och 836 (Arbman 1940 taf 67:3 & 4) (fig. 5).

Ytterligare en spännetyp är värd att uppmärksamma här – det likarmade spännet. I kv. Nunnan (1984) har ett sådant spänne (fnr 208) av s.k. *Sergvol-lentyp* påträffats, som har daterats till 800-talet (jfr Callmer 1999:211f). Från Fjärrvärmegrävningen 1991–92 har ett annat likarmat spänne (fnr 2230) påträffats, som genom analysen identifierats tillhöra *Daletjernkäsaserien* och dateras till övergången mellan 800–900-tal (jfr Callmer 1999:215f) (fig. 6).

Till samma tidsperiod hör *Borrestilen*. Av denna finns fyra identifierade föremål från stadens kulturlager. Det rör sig om ett rundspänne (fnr SF 1557) från kv. Handelsmannen (fig. 7), två hängen; det ena från kv. Humlegården (fnr SF 1411:1s) och ett från kv. Trädgårdsmästaren (fnr 19822), samt ett selvbågskrön (fnr 94) också det från kv. Trädgårdsmästaren. Alla dessa föremål har identiska paralleller från bl.a. Birka (ex. Arbman 1940 taf 71:3, 98:27, 98:29 & 32:1a).

Av de 42 utvalda metallföremålen ansågs 20 föremål, som hör till tiden före 900-talet och övergången från 800- till 900-tal, vara mera tydliga indikationer på ett äldre skede. De resterande föremålen har bedömts vara otydliga indikationer då det funnits få argument som med säkerhet kunnat påvisa att dessa föremål inte även har nyttjats under Sigtunatid (Jönis 2019:27).

Det tydligaste mönstret som framkommit av analysen av metallföremålen är att en märkbar koncentration av de äldsta föremålen finns i och omkring kvarteren runt Trekanten (fig. 8, sid 10). Det är också i det området som de flesta föremål med mer tydlig indikation finns. Även om de otydliga föremålen inte ensamma kan styrka ett äldre skede så säger helheten som grupp något om platsens historiska horisont. Dessutom ligger alla föremål, så när som på något enstaka, ovanför 900-talets strandlinje. Vore de slumpmässigt ditförda efter stadens grundande borde sannolikt fler ligga nedanför strandlinjen.

Figur 5. Spännbuckla från kvarteret Trekanten, VA-grävningen 1925, fnr SF 417:i. Typ P51, inbäddad i korrosionskrusta. Längd 90 mm. Foto: Sigtuna museum.

Varför finns då så många föremål med huvudsakliga dateringar före Sigtunatid i kulturlagren? Tidigare har dessa fynd som regel avfärdats som enstaka och som exempelvis metallskrot, men efter att också ha tittat på föremålens kontextuella sammanhang är det endast ett fåtal som faktiskt kan avfärdas så. Det rör sig då om ytterst fragmentariska föremål vilka påträffats i vad som tolkats som smedjor (Jönis 2019:27).

En annan aspekt att fundera kring är mode. I övergången mellan 900-talet och 1000-talet blev formstilar snabbt omoderna och exempelvis hade spännbucklor helt gått ur modet under sedan vikingatid (Jansson 1985:13). Säkerligen använde människor med makt och rikedom sin klädedräkt för att göra synliga och medvetna val (Trotzig 2004:198) och genom att följa ett rådande mode kunde rikedom demonstreras i klädedräkten. Flertalet av de analyserade föremålen är just kopplade till klädedräkten så som spännbucklor och smycken i exempelvis Borrestil. Dessa kan ses som markörer för rikedom, men också tillhörande det gamla och hedniska vilket inte passar in i bilden om ett kristet Sigtuna som står i motvikt till Birka (ex. Tesch 1007a:242). Närvaron av dessa föremål skulle istället kunna höra ihop med ett eventuellt tidigare skede på platsen.

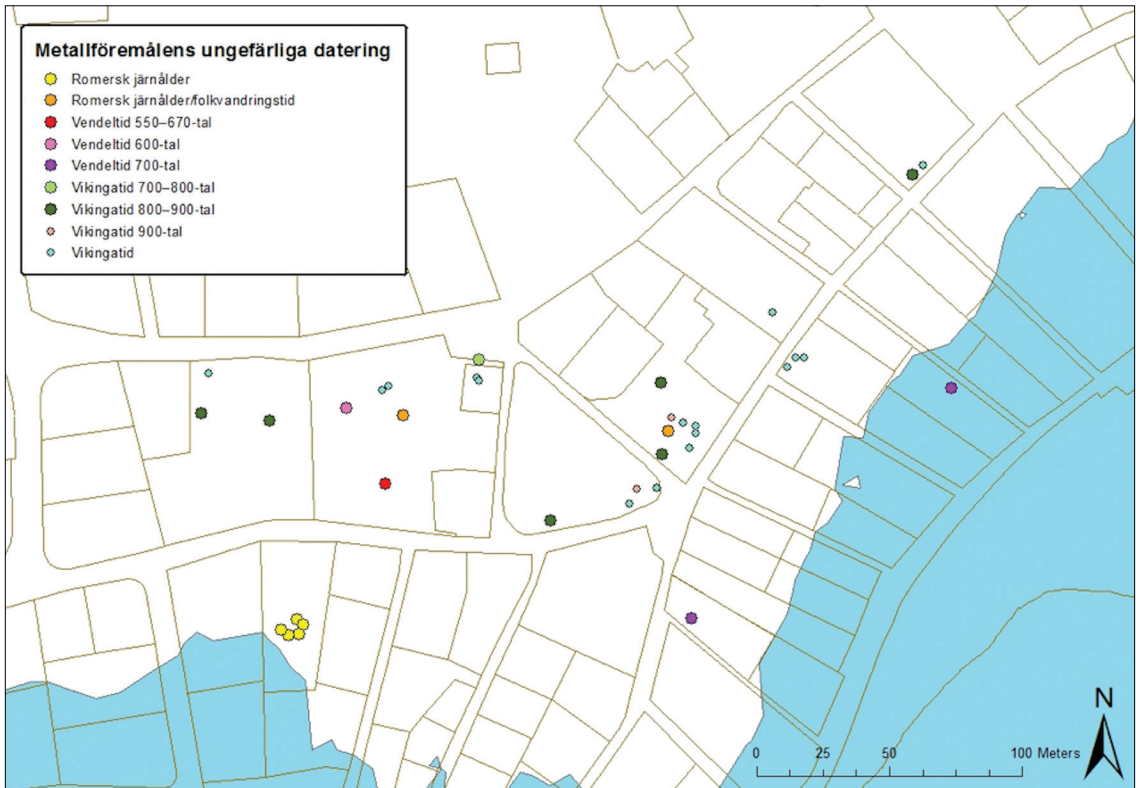
Pärlor. Pärlmaterialet från Sigtuna är en kategori som omfattar över 2200 poster. Den här undersökningen omfattar material från grävningarna i Humlegården 3, Professorn 1, Trädgårdsmästaren 9–10 och Urmakaren 1. Min föremålsstudie slogs sedan ihop med den studie som utfördes av Annika Toll 1987, där pärlmaterialet bestod av ca 580 stycken pärlor. Totalt valdes 59 pärlor ut som möjliga indikationer på ett äldre skede.

Figur 6. Likarmat spänne från Fjärrvärmegrävningen 1991–92, fnr 2230, tillhörande Daletjernkäsaserien. Längd 48 mm. Foto: Sigtuna museum.

Figur 7. Rundspänne i Borrestil från kvarteret Handelsmannen 8–9 1935, fnr SF 1557. Diameter ca 50 mm. Foto: Sigtuna museum.

Figur 8. Kartan visar spridningen av metallföremålen och dess ungefärliga datering. Där det inte finns en mer specifik datering har "vikingatid" använts. 900-talets strandlinje på 6 m.ö.h. (beräknad efter A. Plikk 2010). Karta: författaren.

De äldsta pärlorna från föremålsanalysen härstammar från 700- och 800-talen. Från 700-talet kommer tre pärlor; en från Professorn 1 (fnr 14697), en från Trädgårdsmästaren 9–10 (fnr 11509) (fig. 9) och en från Urmakaren 1 (fnr 8214) (jfr Callmer 1997 taf 15:B14, 15 & 20). Pärlan från 800-talet påträffades i Professorn 1 (fnr 14989) (jfr Callmer 1997 taf 17:A15).

Från Tolls studie identifierades sex mosaikpärlor som tidfästas till ca 790–915 e. Kr. (Toll 1987:37). Dessa ligger alla samlade kring området runt Trekanten och är fördelade enligt följande; en pärla från kv. Humlegården (fnr SF 337:a), en från Kammakaren 2 (fnr SF 85:r), två från Tryckaren 6 (fnr SF 1671:p5, SF 1671:q5) (fig. 10), en från kv. Trädgårdsmästaren (fnr SF 72:vwv) och en från vattenledningsgrävningen vid Stadshotellet (fnr SF 1165:n).

Glaspärlor är, liksom metallföremålen, svåra att ensamma datera då de kunnat användas som råmaterial över lång tid. Av de 59 utvalda pärlorna kunde därför endast de tio ovan nämnda bedömas som mer tydliga indikationer på ett äldre skede (Jönis 2019:28). Pärlornas sammanlagda resultat var dock värdefullt då det kunde förstärka utfallet från föremålsanalysen av metaller.

Precis som i analysen av metallföremålen finns en tydlig koncentration av de äldsta pärlorna i och omkring Trekanten. Vidare konstateras att utfallet med förhållandet till 900-talets strandlinje blir detsamma som för metallerna. Endast några enstaka har påträffats nedanför denna (fig. 11) (Jönis 2019:36).

Figur 9. Pärla från kvarteret Trädgårdsmästaren 9 & 10 1988–90, fnr 11509. 700-tal. Diameter 14 mm. Foto: Sigtuna museum.

Figur 10. Pärla i mosaik från kvarteret Tryckaren 1928, fnr SF 1671:q5. Diameter 11 mm. Foto: Sigtuna museum.

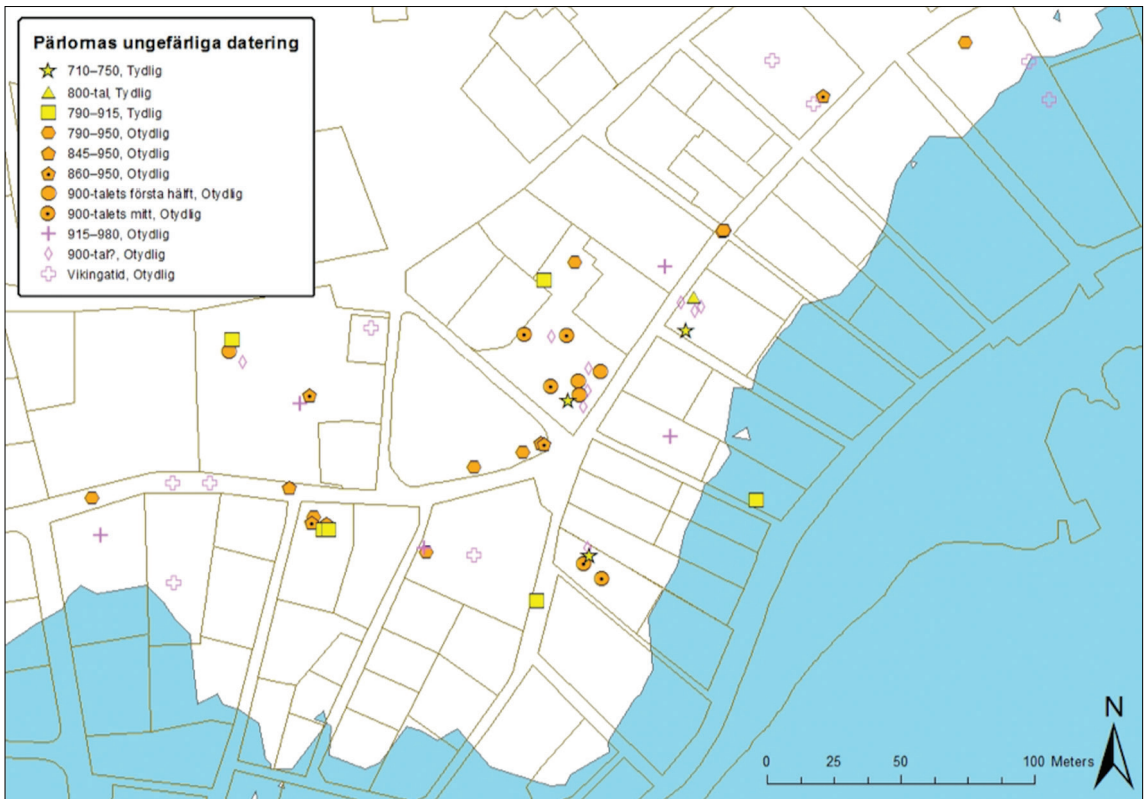
Ett tidigt Sigtuna

I och med analysen av metallföremål och pärlor har ett äldre föremålsbestånd kunnat uppmärksammas som en grupp och inte bara som enstaka föremål. Föremålsgruppen ligger relativt samlat inom ett avgränsat område i staden och det finns anledning att fundera på vad dessa föremål har att berätta om Sigtunas historiska djup. Varför finns dessa föremål i Sigtunas kulturlager? Har de brukats på platsen före staden? Ja, varför inte?

Sigtunas närområde. Sigtunas läge är perfekt situerat på en halvö med utsikt över inloppet av de två vattenlederna Håtunaviken och Garnsviken. Dessa hade viktiga funktioner under järnåldern då Håtunaviken var den vattenled som ledde upp till Gamla Uppsala – dåtidens maktcentrum – medan Garnsviken ledde upp till boplatserna för häradet Ärlinghundra. I Sigtunas närområde finns också flera storgårdsmiljöer som dateras till yngre järnåldern. Viby och Venngarn ligger norr om staden, väster om Garnsviken, och är exempel på sådana storgårdar som dateras till tiden före staden (Zachrisson, manus).

Den mest framträdande fornlämningen runt Sigtuna är fornborgen uppe på Trollberget, ca 750 meter norr om staden. Två C14-prover talar för att borgen uppfördes någon gång under folkvandringstid och brukades in i vendeltid (Olausson 1997:13). Väster om staden har det tidigare funnits en vik som gick upp mot fornborgen, idag åkermark. Det bör ha funnits aktivitet i anslutning till viken, även om detta inte är dokumenterat då inga utgrävningar skett i området. I borgens närområde har det sannolikt funnits en äldre järnåldersbebyggelse som hängt samma i byliknande former, eller s.k. domäner (Vikstrand 2013:17ff) och för att resa fornborgens ca 130 meter långa mur måste det ha krävts att flera gårdar hjälpts åt i en kollektiv handling.

Mina analyser av metallföremål och pärlor påvisar att det finns flera föremål som härrör från romersk järnålder och framåt, således samtida med fornborgen, samt att fyndmängden ökar från vendeltid och in i vikingatid. Vattenlederna kontrollerades genom manifesta fornborgar under folkvandringstid och in i vendeltid, men blev

Figur 11. Kartan visar spridningen av pärlor och dess ungefärliga datering. Gula symboler visar pärlor som är mer tydliga indikationer, medan rosa och orange markeringar har klassats som otydliga, men de orange är äldre än de rosa. 900-talets strandlinje på 6 m.ö.h. (beräknad efter A. Pliikk 2010). Karta: författaren.

inte mindre betydelsefulla därefter. Tvärtom var Håtunaviken i full blom med kungsgården Fornsigstuna på andra sidan viken och Gamla Uppsala vidare norrut under vendel- och vikingatid. Med dessa förutsättningar tycks det osannolikt att Sigtunas position i landskapet skulle ha övergetts i vendeltid och varit betydelselös fram till att staden anläggs i slutet av 900-talet. Sigtunas förutsättningar i kombination med flera sannolika belegg på tidig aktivitet öppnar för att omvärdera tolkningen av platsens äldsta skede.

En landningsplats före staden? Hypotesen att Sigtuna grundats på jungfrulig mark har bl.a. motiverats med frånvaron av konstaterade kulturlager som bekräftar bebyggelse före 970 e.Kr (Tesch 2007b:90). Detta innebär dock inte automatiskt att platsen varit helt oanvänd. Exempelvis är informella marknadsplatser och landningsplatser svåra att upptäcka och bekräfta med ett arkeologiskt material som enda källa. För att kunna belägga en handelsform behövs kontexter som kan antyda förekomst av exempelvis valuta (Skre 2007:448). Vid den här tiden användes dock främst byteshandel, ofta med varor i organiskt material som av förklarliga skäl är svåra att se spår av idag. Om platsen för Sigtuna har brukats på ett eller annat sätt sedan romersk järnålder, vilken typ av aktivitet kan platsen ha använts till?

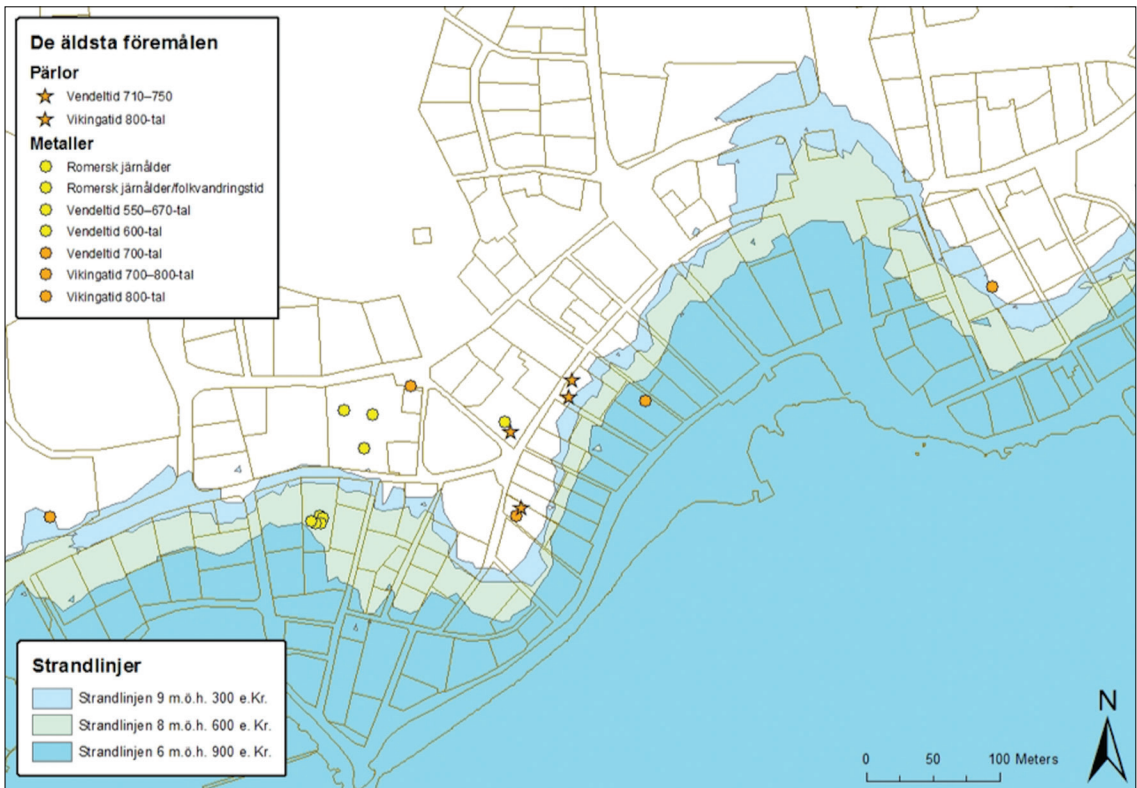
Inom arkeologisk forskning omfattar begreppet *landningsplats* en rad olika företeelser så som lokala marknader, fiskebyar och förvaringsplatser för båtar (Ulriksen 1994:797), hamnar, handelsplatser och i stort sett vilken kustburen aktivitet som helst (Ilves 2009:151). Gemensamt för dessa platser är direkt närhet till vatten och de behöver inte ha legat i ett skyddat läge utan kan finnas på stränder med höga sluttningar (Ulriksen 1994:804). Platser med utsikt över inlopp, precis som Sigtuna, kan också ha använts som omlastningsplatser från större skepp till mindre båtar och andra landburna transportmedel för vidare forsling in i landet. Bebyggelse är ingen given omständighet utan säsongsvist använda platser kan ha varit helt utan byggnader (Ulriksen 1994:806). Säsongsmässigt använda handelsplatser har också visats sig ofta ha nära eller direkt anslutning till blivande medeltida städer (Andrén 1998:153).

Förutsättningarna för en landningsplats stämmer väl överens med Sigtunas egenskaper i fråga om läge och position i landskapet. Om platsen kan ha haft en kontinuitet genom hela järnåldern finns en möjlighet att Sigtuna expanderat från någon form av landningsplats.

Bebyggelse före staden – obefintlig eller bortprioriterad? Tidigare har resultat från arkeologiska undersökningar inte bekräftat någon bebyggelse som härrör från tiden före staden. Det finns dock anledning att fundera över hur väl alla äldre resultat står sig idag. Problemet med resultaten från några av de större utgrävningarna i Sigtuna är att medlen ibland tagit slut under de arkeologiska undersökningarna. Följden av det är att flera grävningar inte har blivit avrapporterade. Detta medför även ett visst tvivel om de äldsta lagren kunnat grävas med samma noggrannhet som de övre. Med tanke på vilken inställning som varit rådande kring en eventuell aktivitet före staden, är det rimligt att misstänka att äldre lämningar kan ha förbisetts omedvetet eller inte prioriterats.

Från grävningarna vid både S:t Lars/Prästgatan och Humlegården 3 har det påträffats härdar nedgrävda i glacialleran (Wikström, pers. kommunikation; Ljung, Pettersson & Wikström 2008:249). De innehöll skörbränd sten och kol och har troligen använts utomhus (Jönis 2019:44). En datering av den här typen av anläggningar skulle också kunna ge ny information om platsen Sigtunas ålder.

Från nyare arkeologiska undersökningar i kv. S:ta Gertrud/museitomten och Lilla Nygatan har äldre C14-dateringar konstaterats. Ett revben av nöt, påträffat i ett dike eller en passage vid Lilla Nygatan, har den hittills äldsta dokumenterade dateringen; 640–770 e.Kr. (kal 2 sigma). I anslutning till diket/passagen påträffades, inuti en byggnad, ett mellanfotsben från nöt som daterats till 870–1020 e.Kr. (kal 2 sigma). Från museitomten finns också en datering som är äldre än staden – ett fågelben daterat till 640–780 e. Kr (kal 2 sigma) (Ros, Alexander & Harrysson 2019:67). Enligt författarna har dessa dateringar bedömts som tveksamma p.g.a. sin höga ålder och har tolkats som sannolika följder av reservoareffekten, men med reservation för att det inte går att utesluta en fas som föregår staden (Ros, Alexander & Harrysson 2019:70). Om dateringarna vägs samman med övriga resultat från min studie tycks de inte särskilt tveksamma utan snarare kunna vara ytterligare tecken på att Sigtuna haft en längre kontinuitet än vad som tidigare observerats.

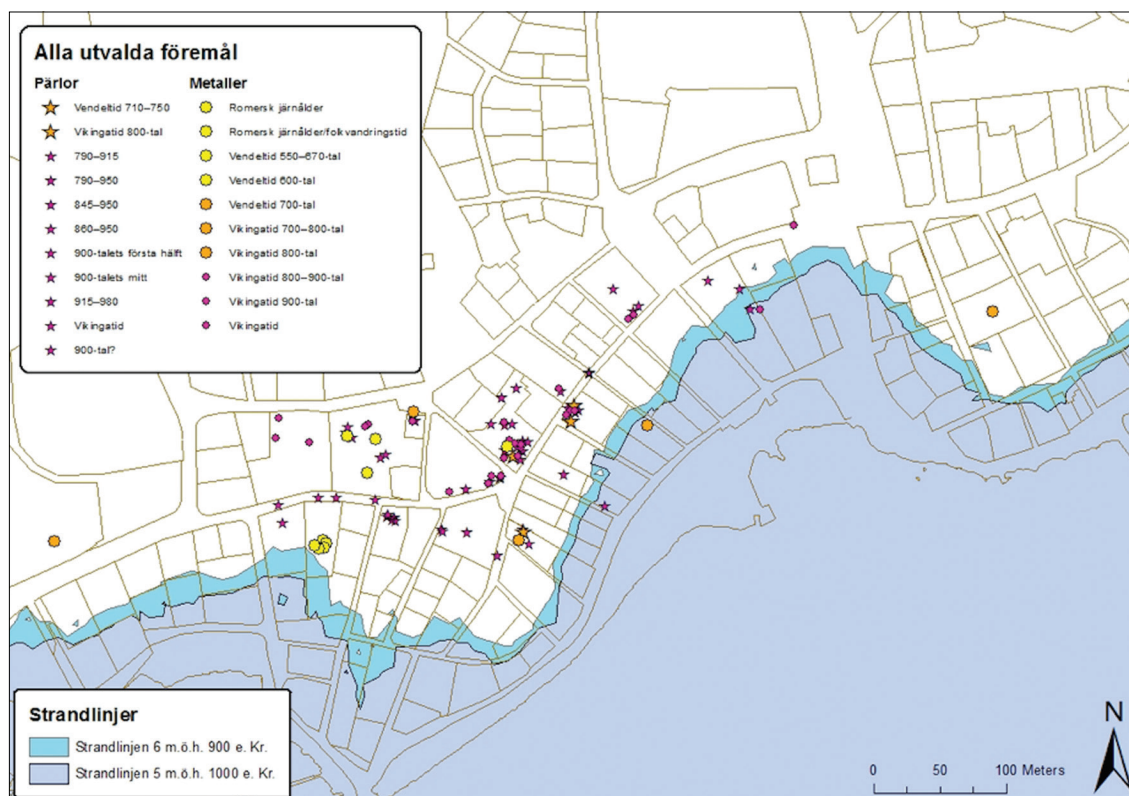
Figur 12. Spridningskarta över de äldsta utvalda föremålen i förhållande till tre olika strandlinjer. Karta: författaren.

Diskussion & slutsats

Resultatet från studien ger nya perspektiv till vårt sätt att se på platsen Sigtuna, vilket kompletterar bilden av staden. Analyserna av metallföremål och pärlor, tillsammans med studien om det tidiga Sigtuna, visar en märkbar närvaro av ett äldre kronologiskt skikt.

Studien har framförallt visat att det äldre föremålsbeståndet från stadens kulturlager inte bara är enstaka och betydelselösa, utan kan studeras som en grupp föremål som är samlad inom ett relativt begränsat område. Det tidigare förhållningssättet att tolka äldre föremål som smeders metallskrot hör ihop med idén om att staden grundats på orörd mark. Dock kan konstateras, efter den kontextuella genomgången av fyndmaterialet, att endast ett fåtal föremål med säkerhet kan hänvisas till kontexter knutna till metallskrot, så som exempelvis en smedja (Jönis 2019:47). De äldre föremålen kan istället ses som tecken på att aktivitet funnits på platsen före staden.

Jag vill således framhålla att det finns en påtaglig mängd äldre föremål från Sigtunas kulturlager och mina analyser av metallföremål och pärlor styrker teorin om aktivitet före staden. De äldsta fynden härrör från romersk järnålder (ca 0–375 e. Kr.) och folkvandringstid (ca 375–550 e. Kr.) och det finns en tydlig koncentration av dessa från området i och omkring Trekanten. De folkvandringstida fynden, och möjligen de vendeltida, är samtida med fornborgen norr om staden. Även fynden från vendeltid, samt de vikingatida fynden fram till och med 800-talet, bör räknas som mer tydliga indikationer på aktivitet före staden (fig. 12).

Figur 13. Spridningskarta över alla utvalda fynd i förhållande till två olika strandlinjer. Karta författaren.

Föremålens placering i förhållande till strandlinjen är ett annat mönster att beakta. Av de äldsta, som härrör från tiden fram till 600-talet, ligger alla ovan 900-talets strandlinje och de flesta ligger ovan 300-talets strandlinje. I figur 13 ses tydligt att nästan alla utvalda föremål ligger ovanför 900-talets strandlinje och att det blir en markant ökning av fyndmaterialet under vikingatid. Hade alla äldre fynd varit införda efter stadens grundande borde rimligen fler ligga nedanför 900-talets strandlinje.

I artikeln har det uppmärksammats en påtaglig tveksamhet kring hypotesen om Sigtuna som grundat på orörd mark. Övertygelsen om den kristna staden på jungfrulig mark tycks ha bidragit till att tecken på äldre skeden har förbisetts då de inte passat in i den tongivande tolkningen. Uppfattningen om frånvaro av aktivitet före staden kan även delvis bero på att funktionen av en säsongvis använd landnings- eller marknadsplats inte nödvändigtvis efterlämnar särskilt mycket materialitet. Det finns också en risk att äldre anläggningar, i slutet på arkeologiska undersökningar, prioriterats bort till följd av tids- och pengabrist. De nya uppgifterna om äldre C14-dateringar från S:ta Gertrud/museitomten förstärker hypotesen om aktivitet före staden och visar på vikten att se även de allra äldsta lagren i Sigtuna som betydande informationsbärare.

De flesta forskare är överens om att själva staden grundades i slutet av 900-talet, men att platsen kan ha varit aktiv även före denna tycks inte längre orimlig. Detta är inte en motsättning, tvärtom är ett Sigtuna före staden helt förenligt med staden Sigtuna.

Referenser

- Andrén, A. 1998. Från antiken till antiken. *Staden. Himmel eller helvete. Tankar om människan i staden*. Stockholm. s. 142–184.
- Arbman, H. 1940. *Birka: Untersuchungen und Studien. 1, Die Gräber: Tafeln*. Stockholm.
- Callmer, J. 1997. Beads and bead production in scandinavia and the baltic region c. AD 600–1100. A general outlook. *Perlen: Archäologie, Techniken, Analysen; Akten des Internationalen Perlensymposiums in Mannheim vom 11. bis 14. November 1994*. Freeden, U. v. & Wieczorek, A. Bonn. s. 197–202.
- Callmer, J. 1999. Vikingatidens likarmade spännen. *Fynden i centrum. Keramik, glas och metall från Uppåkra*. Hårdh, B. (red). Stockholm. s. 201–220.
- Drenzel, L. & Henriksson, L. 1990. Dräktens tillhör. *Makt och människor i kungens Sigtuna: Sigtunautgrävningen 1988-90*. Tesch, S. (red). Sigtuna. s. 120–125.
- Helgesson, B. & Stjernquist, B. 2001. Fibulor från äldre järnålder på Uppåkraplatsen. Preliminära studier. *Uppåkra: centrum och sammanhang*. Hårdh, B. (red). Stockholm. s. 139–155.
- Ilves, K. 2009. Discovering Harbours? Reflection on the State and Development of Landing Site Studies in the Baltic Sea Region. *Journal of Maritime Archaeology* 27 12, 4(2). s. 149-163.
- Isaksson, S. 2005. De smorde sina krås: spår av vegetabilisk olja i keramik från yngre järnålder. *Fornvännen* 100(3). s. 179–191.
- Jansson, I. 1985. *Ovala spännbucklor: en studie av vikingatida standardsmycken med utgångspunkt från Björkö-fynden = Oval brooches: a study of Viking Period standard jewellery based on the finds from Björkö (Birka), Sweden*. Uppsala.
- Jönis, R. 2019. *Sigtuna före staden. En undersökning av äldre föremål från Sigtunas kulturlager*. Opublicerad mastersuppsats, Stockholms universitet. Stockholm.
- Ljung, C. Pettersson, M. & Wikström, A. 2008. Gruppbeskrivningar. *På väg mot paradiset – Arkeologisk undersökning i kv. Humlegården 3*. Wikström, A (red). Sigtuna. s. 245–285.
- Olausson, M. 1997. *Arkeologisk förundersökning. Restaurering av två fornborgar, Uppland, Sigtuna och Sollentuna socknar, RAÄ 80 och 84*. Stockholm.
- Plikk, A. 2010. *Shore displacement in Fjärdhundraland, SW Uppland, and the northern coastal areas of Lake Mälaren since c. 1000 BC*. Opublicerad mastersuppsats, Stockholms universitet. Stockholm.
- Ros, J. Alexander, D. & Harrysson, I. 2019. *Museitomten i Sigtuna Vikingatida/ tidigmedeltida stadsgårdar och kyrkan*, Västerås.
- Rundkvist, M. 2010. Domed oblong brooches of Vendel Period Scandinavia. Ørsnes types N & O and similar brooches, including transitional types surviving into the early Viking period. *Från romartida skalpeller till senvikingatida urnesspännen: nya materialstudier från Uppåkra*. Hårdh, B. (red). Lund.
- Skre, D. 2007. Preparing the new campaign. *Kaupang in Skiringsdal*. Skre, D (red). UiO. Oslo. s. 502.
- Stark, K. & Miaris Sundberg, I. 2017. *Väg 108 mellan Staffanstorps–Lund södra. Metallfynd från yngre järnålder. Skåne, Staffanstorps kommun, Knästorps socken, fastighet Knästorp 2:21, 2:23 m.fl.* Stockholm.
- Söderberg, A. 2011. Metod. *Fem stadsgårdar: arkeologisk undersökning i kv. Trädgårdsmästaren 9 & 10 i Sigtuna 1988-90*. Sigtuna. Wikström, A. (red). Sigtuna. s. 13–22.
- Söderberg, A. 2013. Om stratigrafi, tomtmönster och hantverk i kvarteret Urmakaren, Sigtuna. *Situne Dei*. s. 47–70.
- Tesch, S. 1990. Sigtunagrävningen 1988–90 – en bakgrund. *Makt och människor i kungens Sigtuna: Sigtunautgrävningen 1988-90*. Tesch, S. (red). Sigtuna.
- Tesch, S. 2007a. Kungen, Kristus och Sigtuna-platsen där människor och guld möttes. *Kult, guld och makt. Symposium i Götene 18–20 augusti 2006*. Lindgren, I (red). Skara. s. 233–257.

- Tesch, S. 2007b. Sigtuna – det maktpolitiska och sakrala stadsrummet under sen vikingatid och tidig medeltid (ca 980–1200). *Människors rum och människors möten: kulturhistoriska skisser*. Perlinge, A. (red). Stockholm. s. 71–121.
- Tesch, S. 2016. Sigtuna: Royal Site and Christian Town and the Regional Perspective, c. 980–1100. *New Aspects on Viking-age Urbanism c. AD 750-1100 : Proceedings of the International Symposium at the Swedish History Museum, April 17-20th 2013*. Holmquist Olausson, L. Kalmring, S. & Hedenstierna-Jonson, C. (red). Stockholm. s. 115–138.
- Toll, A. 1987. *Pärlor från Sigtuna. Datering genom jämförande studier*. Opublicerad C-uppsats, Stockholms universitet. Stockholm.
- Trotzig, G. 2004. Trons försvarare i Birka. *Fornvännen* (99):3. s. [196]-208.
- Ulriksen, J. 1994. Danish sites and settlements with a maritime context, AD 200-1200. *Antiquity* 68(4). s. 797–811.
- Vikstrand, P. 2013. *Järnålderns bebyggelsenamn: om bebyggelsenamnens uppkomst och ålder i Mälardalskapen*. Uppsala.
- Zachrisson, T., manus. Sigtuna. An urban hub in the Viking world, and its roots. *Viking Encounters. Proceedings of the 18th Viking Congress*. Pedersen, A. & Sindbæk, S. (red).

Övriga referenser

- Anders Söderberg, arkeolog på Sigtuna museum
 Anders Wikström, arkeolog, tidigare tf. museichef på Sigtuna museum

Summary

Sigtuna is Sweden's oldest extant medieval town. The predominant narrative has been that the town was founded on virgin soil around 970/980 A.D. However, in the surrounding landscape there is abundant evidence of an older settled environment, and artefacts of older character have been found in occupation deposits in the town.

Archaeological excavations in Sigtuna show that a regulated street network was laid out around 970/980 A.D., and since the 1980s, research has mainly focused on the time from the town's foundation period and onwards. This study examines the hypothesis that there has been activity in Sigtuna even before the foundation of the town. The archaeological material of an earlier date has often been considered as an insignificant element, frequently dismissed as of a secondary nature, such as scrap metal, etc. By contrast, in this survey the archaeological material of older character has been looked upon collectively, studied both chronologically and contextually.

In this article, the theory that Sigtuna was founded on virgin soil is questioned. The results from this study show that Sigtuna's central location between two important waterways together with the presence of older artefacts contemporary with the hillfort stand in contrast to that theory. The fact that medieval towns often arise in close or direct connection with seasonal trading venues is another factor that suggests that the town possibly emerged from some earlier activity in the area. This does not stand in conflict with the foundation date of the town in the late 10th century. On the contrary, as has been discussed throughout this article, this older activity phase should instead be understood as a complement to the history of the site.